

Mészáros Márta Örökség című filmje 1980-ban készült francia–magyar koprodukcióban. Ragályi Elemér operatőr, Kóródy Ildikó forgatókönyvíró kitalálta: honoráriumot kérnek a külföldi forgalmazásból. A Mafilm akkor így válaszolt: vagy lemondanak szerzői jogaik-

ról az állam javára, vagy nem lesz film. Lemondtak. Negyvenöt éves állami gyámkodás után azonban az alkotók most közvetlenül képviselhetik érdekeiket. Elvileg segít ebben a Szerzői Jogvédő Hivatal utódcége, az Artisjus. SÁNDOR ZSUZSANNA írása.

Már szabadon köthetik szerző-déseiket a filmesek, legalábbis Kóródy Ildikó szerint, aki jelenleg az Artisjus választmányi tagja. Mondja, elvileg érvényesülhetne is a piacgazdaság előnye. Am nincs honi filmpiac. Nincsenek igazi mecénások, akik befizetnének a magyar mozira. Gyorsmérleg: az elmúlt tíz évben az állami támogatás egy forinttal sem nőtt, a játékfilm költségeinek maximum negyedét fedezi az állam. Így lehetetlen magyar mozit magyar pénzből gyártani. Természetes, hogy a forintokért gyakoriak az alkotói harcok. A rendezők sokszor panaszkodnak: utolsóként számlázzák nekik a honoráriumot. A forgatókönyvírók meg úgy érzik, kiszolgáltatottabbak, mint egy világismert hazai rendező.

Márton Gyula, a Csibabba forgatókönyvírója ötmilliót követelt Tímár Pétertől – „vagy pert akasztok a nyakába”. Úgy vélte, a rendező „illetéktelenül nyúlt bele a művébe”. Tímár kontráztott: „A forgatókönyv csak szöveg, amit a rendező szabadon gyúr-dagaszt.” Különben is, tette hozzá, Márton elsőként vehet-

te fel gázsiját (egymillió forintot), miközben a rendező – szerződése értelmében – sokáig nem kapott semmit, csak később, részese-dést a nyereségből.

Kóródy Ildikó állítja: nem lett volna baj, ha az elején tisztázzák a közös munka feltételeit. Erről általában megfelelnek a filmiparban. Itthon az esetek 99 százalékában a rendező szerzőtársa a forgatókönyvírónak.

A zeneszerzők személyiségi jogait leginkább a színházak és a tévécsatornák sértik meg, vélekedik Petrovics Emil, az Artisjus vezetőségi tagja. Engedély és jogdíjfizetés nélkül, törvénytelenül használnak fel műveket kísérőzeneként, és arra sem figyelnek oda, milyen produkciót milyen zenével „dekorálnak”. Régebben a Híradó zenéi szerkesztője, ha árvízről tudósítottak, Britten Négy tengeri közjáték című darabjából a Vihart „vágta be”, a wécépapír reklámját pedig a Traviata cigánykórusa kíséri. A jogvédő társaságok nem képesek – amúgy nem is feladatuk – az esztétikai, morális viselkedést szabályozni: elő lehet adni szájharmonikán Bachot, basszusgitárral-

Kóródy Ildikó
azt mondja,
nincs
honi filmpiac.

Petrovics Emil
a művészetek
megbecsülését
hiányolja.

A rádióban 1996-ban leggyakrabban játszott hazai könnyűzenei művek:

Csúnya fiúnak is van szíve	Presser–Dusán
Szállj el kismadár	Bódi László
Tur dö flanc	Berkes–Gesztí–Szentmihályi
Petróleumlámpa	Presser Gábor
Nagy utazás	Dés–Bereményi

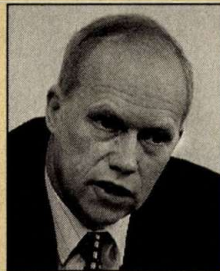
Joggal-kör

dobgéppel Mozart-rockot. Olyan jogrendszerre volna szükség – veti fel Petrovics Emil – amely megbecsüli a művészeteket, s az efféle ízléscicamok, erkölcsatlenségek fel sem merülhetnének. Más kérdés, hogy a jelenleg mindenki igyekszik megtalálni a kiskapukat, átlépni a normákat, hogy mielőbb megtöltsék zsebeit.

Presser Gábor lemondott Artisjus elnökségi tagságáról – öt év

után. Azért, mert sok időt kellett hivatali ügyekkel foglalkoznia. Ettől még optimista. Szerinte a magyar jogvédő céget élvonalbeli intézményként tartják számon világszerte. És ha egyszer az egyesült Európa részévé válunk, könnyebben érvényesítjük jogainkat külföldön.

Csak akkor pesszimista Presser, amikor a demokráciáról hall. Szerinte rosszul értelmezik. Mindent

Az Artisjus az elmúlt évben körülbelül 130 ezer szerző 300 ezer művét jegyezte be. Színházi, irodalmi, zenei és szoftverügynökséget tart fenn. Legfőbb tevékenysége, miként **dr. Gyertyány Péter** főigazgató mondja, a közös jogkezelés: ha a szerző nem tudja műveinek felhasználását számon tartani, az egyesület felügyeli ezt. „Közös jogdíjakat” szednek be tévé- és rádiócsatornáktól, művelődési házaktól, vendéglóktól, szállodáktól, áruházaktól, moziktól is. 1997-ben több mint 3 ezer szerzőnek és jogutódnak átlagosan 86 ezer forintot osztottak szét.

szabad, a bűn nincs igazán megtorolva. Az országot elárasztottak a hamisítványok, kalózkidadások, a cégek nem szerzik meg a jogokat, úgy adják ki anyagaikat. Gyakori, hogy régebbi szerzeményeket használnak fel anélkül, hogy a hangfelvétel tulajdonosával és a szerzővel engedélyeztetnék. A Deep Forest együttes világsikert aratott szerzeményében egy Öcsödön élt cigányember dalát szólaltatta meg. De egy fillért sem fizettek a jogutód családnak, sőt engedélyt sem kérték. Ha ez igaz, a Deep Forest köztörvényes bűnt követett el.

A legtöbb szerzői vita a rendszerváltás után kerekedett. A monopóliumhelyzetben lévő állami lemezkiadók magáncégekre szakadtak, sokan vágtak bele az üzletbe előképzettség nélkül. Persze előnyrel is járt a váltás: ha a szerzőknek saját kiadó cégük van, a jogok egy kézben maradnak.

Elton John – idézi fel Presser –, amikor névtelen szerzőből milliós példányszámú sztár lett, beperelte kiadóját, mert az nem volt hajlandó a nyereségből nagyobb hányadot fizetni. A pert megnyerte. Aztán sorra jelentkeztek a szerzők az angliai bíróságokon. Magyarországon efféle elképzelhetetlen. Egyelőre.

Az írók nem a szerzői jogokkal küzdenek. Leginkább azzal, hogy megszűnik az állami gondviselés, nincs anyagi fedezet a jogok érvényesítésére – magyarázza Szakonyi Károly Artisjus választmányi tag. Mindenki a honoráriumon igyekszik spórolni.

Móricz Zsigmond vagy Gárdonyi Géza annak idején bement az

Athenaeumba, felvette a három-ezer pengős előleget, megegyezett a kiadóval a nyereség százalékában. Szakonyi-regény utójára 1989-ben jelent meg a Magvetőnél, akkor 300 ezerre taksálták. Most szerinte 30 ezerre. Egykor a Körkép novelláért még annyit fizettek, mint egy kötetért. Három esztendeje az antológiába válogatott írás – a levonások után – már csak nettó ezerkétszázat ért.

Presser Gábor
szerint a
demokráciát
rosszul
értelmezik.

Azért nagy biznisz is lehet a könyvkiadás – vélekedik Mezey Katalin, az Írók Szakszervezetének elnöke. A szerelmes, filléres regényeket lecsúszott írók és újságírók ontják, szerkesztőségek olvasatlanul dobják piacra. A szerzők képtelenek ellenőrizni, hogy a limonádékból hány pinc

ce francia pezsgőre elég bevételt termelt a kiadó. A dzsungeltörvények miatt erkölcsileg és anyagilag is károsodnak az írók.

A rendszerváltás előtt komoly irodalmi csereforgalom folyt. A szocialista országok mellett japán, kínai, német antológiákba is szívesen válogattak magyar szerzőktől. Szakonyi Károlynak a törökök ajánlottak szerződést az Adáshiba kiadására – a bevétel nyolc százalékáért. A kiadó nem titkolta: pornófüzetek bevételéből finanszírozta a költségeket.

Színházainkban gyakrabban sértik meg a szerzők személyiségi jogait. Ez elsősorban a harmincas rendezők, Alföldi Róbert, Zsótér Sándor és Kiss Csaba előadásaiban gyakori – így látja Fábri Péter író, az Artisjus elnökségének tagja. A rendezőnek művészi szabadságában áll, hogy újrafordíttasson darabot, akár új drámát is rendelhet, ám nem írhat bele kész műbe, illetve

nem formálhatja át a szerző engedélye nélkül.

Verebes Istvánnak nem tetszett a Hamlet egyik fordítása sem, összekeverte Arany, Eörsi és Mészöly variánsait. Eörsi levelet írt neki: vagy befizet egy bizonyos összeget a Menhely Alapítvány számlájára, vagy beperli. Verebes fizetett. Belátta: a pert elveszitené. A jogsértéseknek nem a bíróságon kéne tisztázódnuk – mondja Fábri. Az Artisjus kezdeményezte, hogy a színi főiskolán tanítsanak szerzői jogot is. Jó lenne, ha a le-

Mezey Katalin
ügy véli,
a könyvkiadás
nagy biznisz is
lehet.

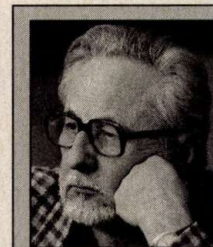
endő dramaturgok, rendezők tájékozottabbak lennének abban, mi a törvényes, mi nem.

A magyar színház – Fábri Péter szerint – a német modellel rokon. Előnye a társulati és repertoár rendszer, de a szerzők számára katasztrofális a helyzet. A takarítónöktől az igazgatóig mindenki fix jövedelmet kap, egyedül a szerző él a piacról: a bevételből átlagosan 10 százalék illeti meg. A jegy-

Fábri Péter
katasztrofálisnak
tartja
a helyzetet.

árakat az állami dotáció mesterségesen alacsony szinten tartja, s egy kortárs darab 25-30 előadásnál többet nemigen él meg. Az író honorárium – ha minden jól megy – átlag bruttó 300 ezer, rendező félmillió alatt nem dolgozik. Nem feltétlen „mélylélektani” okait kell keresni annak, hogy kevés az új magyar színdarab, bár divat emlegetni, hogy e „drámaiatlan” korban elfogyott a szerzők mondanivalója. Az indok bizonyára prózaibb: nem éri meg drámát írni.

Szakonyi Károly
regényét
1989-ben
háromszázezerre
taksálták.

A vendéglátóhelyeken leggyakrabban elhangzott könnyűzenei művek:

Elmegyek
Csárdáskirálynő
Ott állsz az út végén
Mondd miért szeretsz te
Szállj el kismadár
Gondolsz-e majd rám
Szomorú vasárnap

Máté-S. Nagy
Kálmán-Stein-Jenbach
Máté-S. Nagy
Zsoldos László
Bódi László
Varannai-Tamás
Seres-Jávor

mmel

Griechisch Tamás felvételei